

13 skyrius

„Londonas atsilaikys“

Vokiečių aviacijos puolimo prieš Britaniją istorijoje susipina nesutaikomi ginčai, prieštaringi ketinimai ir niekada iki galo neįvykdyti planai. Per tuos mėnesius priešas tris ar keturis kartus keitė savo puolimo taktiką, kiekvieną kartą sukėlė mums naujų rūpesčių. Tačiau visos šios stadijos iš dalies sutapdavo, tad tiksliai nustatyti jų pasikeitimo datas nelengva. Kiekviena jų nepastebimai tapdavo kita. Pradinėje stadijoje buvo stengiamasi įtraukti mūsų oro pajėgas į susirėmus virš Lamanšo ir pietų pakrantės, vėliau kautynės buvo tęsiamos virš mūsų pietinių grafysčių, daugiausia virš Kento ir Sasekso, kai priešas siekė suardyti mūsų oro gynybos sistemą, paskui – Londono prieigose ir virš Londono, kol jis tapo pagrindiniu puolimo taikiniu, ir galiausiai, sėkmingai apgynus Londoną, pradėta vėl pulti provincijos miestus ir mūsų vienintelę gyvybiškai svarbią laivybos liniją iš Mersio ir Klaido upių žiočių į Atlanto vandenyną.

Mums teko patirti, kaip smarkiai paskutinę rugpjūčio savaitę ir pačioje rugsėjo pradžioje jie veržėsi pulti pietų pakrantės aerodromus. Tačiau rugsėjo 7 d. Göringas viešai apsiskelbė asmeniškai perimęs

W. Churchillis lankosi sugriautame Pietų Londone. 1940 m. rugsėjo 7 d.

vadovavimą oro mūšiui ir perėjo nuo dieninių antskrydžių prieš naikintuvų aerodromus Kente ir Sasekse prie didelių, tankiai gyvenamų Londono rajonų naktinio bombardavimo. Dienomis dažnai, kone nuolatos, buvo rengiami menkesni antskrydžiai, dar įvyks ir vienas stambus dieninis, tačiau iš esmės vokiečių puolimo pobūdis pasikeitė. Prasidėjęs naktinis Londono bombardavimas nepaliaujamai tęsėsi ištisas penkiasdešimt septynias naktis. Didžiausiam pasaulio miestui tai buvo sunkus išmėginimas, kurio pasekmių niekas negalėjo iš anksto numatyti. Anksčiau niekada nebuvo taip smarkiai bombarduojami tokie didžiuliai namais užstatyti plotai ir niekada tiek daug šeimų nebuvo patyrusios tokių vargų ir žiaurumų.

Reaguodami į rugpjūčio pabaigoje įvykusius pavienius antskrydžius prieš Londoną, neatidėliodami surengėme atsakomąjį antskrydį prieš Berlyną. Dėl didelio nuotolio, kurį teko įveikti mūsų bombonešiams, jis galėjo būti tik labai menkas palyginti su antskrydžiais prieš Londoną, rengiamais iš netoliese esančių Prancūzijos ir Belgijos aerodromų. Karo kabineto nariai karštai palaikė nuomonę niekuo

nenusileisti priešui ir smogti jam smarkius atsakomuosius smūgius. Pritariau jiems tikėdamasis, kad mūsų kerštas ir parodytas ryžtas Hitlerį sutrikdys labiau nei bet kas kita. Vidujai jis buvo vienas mūsų gerbėjų. Smarkiai paveiktas atsakomojo mūsų smūgio Berlynui, viešai paskelbė, kad bus laikomasi ankstesnės vokiečių taktikos – Londoną ir kitus britų miestus paversti griuvėsiais. „Jeigu jie puls mūsų miestus, – grasino rugsėjo 5-ąją, – mes jų miestus tiesiog nušluosime nuo žemės paviršiaus.“ Hitleris stengėsi iš visų jėgų.

Nuo rugsėjo 7 d. iki lapkričio 3 d. Londoną kasnakt atakavo vidutiniškai po 200 vokiečių bombonešių. Dėl ankstesnių tris savaites trukusių antskrydžių prieš provincijos miestus mūsų priešlėktuvinė artilerija buvo gerokai išsklaidyta po visą šalį, tad Londonui, pirmąsyk tapusiam pagrindiniu puolimo taikiniu, ginti buvo likę tik 92 pabūklai. Buvo manoma, kad geriau leisti laisvai skraidyti 11-osios grupės naktiniams naikintuvams. Ta užduotis pavesta šešioms naikintuvų *Blenheim* ir *Defiant* eskadrilėms. Kadangi naktinės kautynės tada dar buvo naujiena, tai priešas patyrė labai menkų nuostolių. Mūsų priešlėktuvinės baterijos tylėjo tris naktis paeiliui. Jų galimybės irgi apgailėtinais menkos. Vis dėlto, atsižvelgus į mūsų naktinių naikintuvų nepajėgumą ir į neišspręstas problemas dėl jų panaudojimo,

Po Liuftvafės antskrydžio liepsnojantys Londono kvartalai.

nutarta leisti mūsų zenitininkams nevaržomai šaudyti į nematomus taikinius naudojant bet kokią taktiką, kokia jiems atrodys tinkamiausia. Priešlėktuvinės artilerijos vadas generolas Pile'as per keturiasdešimt aštuonias valandas daugiau kaip dvigubai padidino sostinę ginančių pabūklų skaičių, atvežė jų iš provincijos miestų. Nutraukus naktinius mūsų lėktuvų skraidymus, visos galimybės pasireikšti suteiktos priešlėktuvinių pabūklų baterijoms.

Tas tris naktis, kai nešaudė pabūklai, londoniečiai ištūnojo savo namuose ar primityviose slėptuvėse kęsdami, atrodo, niekieno netrukdomus prieš antskrydžius. Rugsėjo 10-ąją staiga prapliupo užtveriamoji ugnis ir nušvietė nakties dangų prožektorių spinduliais. Daug žalos priešui ta kurtinanti kanonada nepadarė, užtat labai pradžugino miesto gyventojus. Visus padrąsino supratimas, kad mes duodame priešui atkirtį. Nuo to laiko baterijos šaudė reguliariai, ir nuolatinė praktika, artileristų sumanumas bei būtinybė apsiginti, aišku, davė vaisių – šaudymo taiklumas smarkiai pagerėjo. Užpuolikų nuostoliai palengva augo. Baterijos kartais nutildavo, ir scenoje pasirodydavo naktiniai naikintuvai, kurių kovos taktika taip pat tobulėjo. Be naktinių antskrydžių, dažniau ar rečiau pasikartodavo ir dieniniai mažų grupelių ar net pavienių prieš lėktuvų antpuoliai, ir pavojaus sirenos, kartais tik trumpam nutildamos, kaukdavo ištisas dvidešimt keturias valandas. Septyni milijonai Londono gyventojų apsiprato su tokiomis neįprastomis gyvenimo sąlygomis.

***

Tikėdamasis, kad tai galėtų praskaidrinti šį niūrų pasakojimą, užrašiau keletą asmeninių atsiminimų apie *Blitz**, puikiai suprantu, kokia daugybė žmonių galėtų papasakoti kur kas labiau jaudinančių istorijų.

* 1940–1941 m. nacistinės Vokietijos vykdytas Didžiosios Britanijos miestų bombardavimas. Šis terminas pirmą kartą pavartotas britų spaudoje.

Į prasidėjusius bombardavimus buvo nuspręsta nekreipti dėmesio. Vest Ende visi toliau rūpinosi savo reikalais, pramogavo, vakarieniavo ir ilsėjosi kaip visada. Teatruose pilna žiūrovų, o užtemdytose gatvėse nenutrūko įprastas eismas. Galbūt tai natūrali reakcija, kitokia nei išgąstingas kudakavimas, kurį sukėlė tam tikri Paryžiaus veikėjai, apimti pralaimėjimo nuotaikų, kai prieš miestą buvo surengtas pirmas rimtesnis prieš lėktuvų anskrydis. Prisimenu, vakarieniavome su nedidele kompanija, kai prasidėjo labai smarkus nenutrūkstamas anskrydis. Platūs Stornovėjaus namų langai išėjo į Žaliąjį parką, kur blykčiojo pabūklų šuvių pliūpsniai ir retkarčiais sušvisdavo ugnies stulpai sproguos bomboms. Jaučiau, kad be reikalo rizikuojame gyvybėmis. Po vakarienės perėjome į *Imperial Chemicals* rūmų pastatą, iš kurio atsiveria vaizdas į Temzės krantinę. Žvelgiant iš jo aukštos mūrinės baliustrados, upė atrodė nuostabiai. Pietinėje pusėje liepsnojo mažiausiai tuzinas gaisrų, mums besidairant, nukrito keletas galingų bombų, o viena jų sprogo gana arti, ir paskatino mano draugus trūktelėti mane į priedangą už masyvios mūro kolonos. Šis įvykis patvirtino mano nuomonę, kad dėl saugumo turėtume atsisakyti daugelio įprastų gyvenimo malonumų.

Bombos kelis kartus pataikė į vyriausybinių pastatų kompleksą aplink Vaitholą. Dauningo gatvėje stovi seni abejotino tvirtumo namai. Juos prieš 250 metų gana nerūpestingai statė vertelga rangovas, kurio vardu pavadinta ta gatvė. Dar nuo Miuncheno laikų žmonėms, dirbantiems ir gyvenantiems namuose Nr. 10 ir 11, buvo įrengtos slėptuvės, o pirmojo aukšto kambarių lubos sutvirtintos storais mediniais rąstais. Manyta, kad tos atramos neleis pastatams sugriūti, jeigu jie nukentėtų nuo sprogimo bangos, tačiau tiesioginio bombos pataikymo atveju, savaime suprantama, nei tie kambariai, nei slėptuvės saugumo neužtikrino. Rugsėjo antroje pusėje pasirengta mano būstinę perkelti į modernesnę ir tvirtesnę vyriausybinių pastatų Storio Vartų kvartalo pakraštyje šalia Šv. Jokūbo parko. Tas patalpas

Į vokiečių bombų išmuštą milžinišką duobę įkritęs Londono autobusas. 1940 m. spalį.

vadinome priestatu. Čia mudu su žmona patogiai gyvenome iki pat karo pabaigos. Šiame tvirtame mūriniame pastate jautėmės saugūs ir tik labai retais atvejais nulipdavome žemyn į slėptuvę. Žmona sve-tainėje net pakabino keletą mūsų paveikslų, nors man atrodė, kad būtų geriau palikti ją nepapuoštą. Tačiau jos požiūris nugalėjo ir vėliau visiškai pasitvirtino. Londono vaizdas nuo priestato stogo šalia jo kupolo giedromis naktimis buvo nuostabus. Man ten įrengė aikštelę, uždengtą stogeliu nuo skeveldrų, kur buvo galima pasivaikščioti mėnesienoje ir pasidairyti į raketų bei prožektorių fejerverką. Apačioje buvo Karo kabineto kambarys ir keletas poilsio kambarių, apsaugotų nuo bombardavimo. Žinoma, tada bombos būdavo mažesnės už nau-dotas vėliau. Vis dėlto gyventi Dauningo gatvėje, kol bus parengtos naujos patalpos, buvo gana neramu. Tai būtų galima palyginti su gyvenimu bataliono štabe fronto linijoje.